

DOI: 10.33270/05267101.3
УДК 343.985(477)

ГУССВА Влада*

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри криміналістики та судової експертології навчально-наукового інституту № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ

21008, вул. Сонячна, 3а, м. Вінниця, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8614-1573>;

КАРАМАН Костянтин

доктор філософії в галузі політології, докторант Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України

61177, вул. Золочівська, 8а, м. Харків, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2965-9661>

Форми фіксування доказової інформації в кримінальному провадженні

Анотація. У статті здійснено комплексне теоретико-правове дослідження форм фіксування доказової інформації в кримінальному провадженні крізь призму їх нормативного закріплення, криміналістичного змісту та доказового значення в умовах цифровізації. Проаналізовано положення Кримінального процесуального кодексу України щодо протокольної, технічної та судово-реєстраційної форм фіксування, а також норми, які визначають документ і висновок експерта як самостійні процесуальні джерела доказів. Обґрунтовано, що фіксація має багаторівневу природу: як процесуальна діяльність із забезпечення відтворюваності перебігу та результатів процесуальних дій; як матеріалізований результат у формі документів, технічних записів і додатків; як самостійне джерело доказової інформації. Доведено, що сучасна модель фіксації фактично функціонує як багатоканальна система, у якій письмово-вербальні й технічні способи закріплення інформації знаходяться в постійній взаємодії, а в окремих випадках технічний запис набуває пріоритетного доказового значення. Посилену увагу зосереджено на проблемі співвідношення форми фіксації та процесуального джерела доказів, а також питаннях автентичності, цілісності й допустимості цифрових даних, зокрема копій комп'ютерної інформації. Запропоновано системну класифікацію форм фіксування за суб'єктом здійснення, способом відображення інформації, матеріальним носієм, стадією кримінального провадження, ступенем обов'язковості та функціональним призначенням.

Ключові слова: запобігання злочинності; огляд комп'ютерних даних; фіксація доказів; розвідка за відкритими даними; OSINT; протокол Берклі.

Історія статті:

Отримано: 06.01.2026

Прийнято: 10.02.2026

Опубліковано: 31.03.2026

Рекомендоване посилання:

Гусєва В., Караман К. Форми фіксування доказової інформації в кримінальному провадженні. *Наука і правоохорона*. 2026. Вип. 1 (71). С. 36–45. DOI: 10.33270/05267101.3

*Відповідальний автор

© Гусєва В., Караман К., 2026. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Вступ

В умовах глибокої цифрової трансформації суспільства кримінальне провадження дедалі більше функціонує у середовищі, де інформація набуває електронної форми існування, а слідова картина події відображається не лише в матеріальних об'єктах і пам'яті людини, а й у складних інформаційно-телекомунікаційних системах, метаданих комп'ютерних даних, тобто в цифровому середовищі. Це обумовлює необхідність переосмислення традиційних підходів до доказування, зокрема в частині форм фіксації доказової інформації, які мають забезпечити збереження, автентичність і процесуальну придатність відомостей, отриманих у цифровому середовищі.

Тема форм фіксації доказової інформації набуває особливої актуальності в контексті сучасних наукових досліджень, присвячених концептуальним положенням і праксеологічним засадам збирання, дослідження та використання електронних доказів у кримінальному провадженні. З огляду на спрямованість таких досліджень на формування цілісної наукової концепції електронних доказів, питання фіксації є надзвичайно важливим для теорії доказів, адже саме належна фіксація перетворює цифровий слід на процесуально допустимий доказ.

Фіксацію інформації в кримінальному провадженні традиційно розглядають як складову механізму доказування, що забезпечує відображення, закріплення та збереження відомостей про обставини кримінального правопорушення. Водночас у цифровому середовищі ця діяльність набуває нових ознак. Якщо стосовно матеріальних слідів домінують класичні способи документування (протоколювання, фото- та відеозйомка, виготовлення копій, вилучення об'єктів), то у сфері електронних доказів постає потреба в застосуванні спеціальних технічних і програмних засобів, здатних забезпечити цілісність даних, їх незмінність і можливість подальшої верифікації.

У межах сучасної криміналістичної парадигми фіксацію доказової інформації слід розглядати не лише як технічну операцію, а як комплексну діяльність, яку провадять відповідно до положень кримінального процесуального права, стандартів цифрової криміналістики та вимог міжнародних зобов'язань України у сфері використання та дослідження електронних доказів. Саме через форму фіксації забезпечують перехід від первинного цифрового сліду до доказу, який відповідає критеріям допустимості, належності, достовірності й достатності.

Надзвичайно важливою ця проблема стала в умовах підвищеної вразливості цифрової інформації до модифікації, знищення чи несанкціонованого доступу. Будь-яке порушення алгоритму фіксації може поставити під сумнів значення отриманих даних, що своєю чергою впливає на результати кримінального провадження та реалізацію принципу справедливого правосуддя. Отже,

форми фіксації інформації, що пов'язана з предметом доказування, мають бути адаптовані до специфіки електронних носіїв, враховувати особливості функціонування інформаційних систем і забезпечувати можливість перевірки автентичності цифрових даних на всіх стадіях кримінального процесу.

У цьому контексті дослідження форм фіксації інформації, що підлягає доказуванню або має стратегічне завдання для виконання завдань кримінального провадження, доцільно розглядати як складову ширшої концепції праксеологічних засад збирання та використання електронних доказів. Фіксація є проміжною, але ключовою ланкою між виявленням цифрового сліду та його дослідженням і процесуальним використанням. Саме вона забезпечує збереження інформаційного змісту сліду, його трансформацію в процесуальну форму й інтеграцію до системи доказів. Розроблення науково обґрунтованих підходів до класифікації форм фіксування, визначення змісту та процесуального значення сприятиме підвищенню ефективності доказування, зміцненню гарантій прав учасників кримінального провадження та формуванню цілісної моделі роботи з електронними доказами в національній правовій системі.

Матеріали та методи

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціально-юридичні методи пізнання, які застосовували з метою визначення та системних властивостей форм фіксування доказової інформації в кримінальному провадженні, а також були спрямовані на визначення їх процесуального значення в умовах цифровізації доказування. Теоретико-нормативна рамка дослідження побудована на аналізі положень КПК України щодо фіксування процесуальних дій (ст. 103–108), документів як процесуальних джерел доказів (ст. 99), висновку експерта (ст. 101–102), а також суміжних приписів, що визначають порядок документування та використання технічних носіїв і комп'ютерних даних.

У межах дослідження використано діалектичний метод, який забезпечив комплексне розуміння трансформації інституту фіксації під впливом цифрових технологій, надав можливість виявити внутрішні суперечності нормативної моделі (зокрема співіснування альтернативності форм фіксування з одночасним закріпленням випадків їх обов'язковості та пріоритетності технічного запису). Системний підхід застосовано для розгляду фіксації як багатоканальної системи, у якій взаємодіють протокольна, технічна й судово-реєстраційна форми, а також «продукти» фіксації (додатки, носії інформації, комп'ютерні дані), що набувають статусу процесуальних джерел доказів.

Структурно-функціональний метод дав змогу визначити внутрішню організацію фіксації як

елементу механізму доказування та висвітлити її основні функції (інформаційну, гарантійну, контрольну та доказову) на різних стадіях кримінального провадження. Формально-юридичний метод використано для тлумачення нормативних дефініцій і конструкцій (зокрема понять «документ», «носії інформації», «оригінал/дублікат/копія», «технічний запис»), а також для встановлення юридичних наслідків вибору форми фіксації для допустимості та перевірюваності доказів.

Емпіричну основу дослідження становлять узагальнені відомості про типові практичні ситуації застосування протокольної та технічної фіксації під час проведення слідчих (розшукових) дій і судового розгляду, а також наукові висновки щодо ризиків втрати, спотворення чи модифікації цифрової інформації та процесуальних наслідків порушення алгоритмів її закріплення. Сукупність використаних методів забезпечила комплексний аналіз форм фіксації доказової інформації, дала змогу встановити їх місце в системі процесуальних джерел доказів і сформулювати обґрунтовані висновки щодо напрямів удосконалення нормативного регулювання в умовах цифрової трансформації кримінального провадження.

Огляд літератури

Проблематика фіксації кримінального провадження як елементу процесуальної форми та криміналістичного забезпечення неодноразово ставала предметом наукового аналізу. Вагомий внесок у розроблення цієї тематики зробили О. В. Капліна та В. І. Маринів (2011), Ю. М. Черноус (2020), В. М. Трофименко (2014), Т. О. Лоскутов (2022), Г. К. Тетерятник (2020), М. С. Гребенькова (2021), О. П. Метелев (2020), Г. В. Федотова (2024), Б. Б. Теплицький (2020), П. Антонюк, О. Волошин, І. Сорока (2023), Н. І. Максимюк (2023), О. Гарський та С. Дідик (2021), Д. А. Патрелюк (2025), а також А. В. Коваленко (2024). В їхніх працях сформовано теоретичне підґрунтя для осмислення фіксації як гарантії процесуальної форми, способу забезпечення допустимості доказів і складової криміналістичного механізму доказування.

Т. О. Лоскутов (2022) обґрунтовує, що чинне регулювання фіксування кримінального провадження в умовах воєнного стану не цілком відповідає реальним умовам розслідування. Науковець акцентує на необхідності врахування факторів безпеки, динамічності обстановки й обмежених ресурсів, пропонуючи спрощення форм документування, розширення застосування технічних засобів і мінімізацію формалізованих процедур. У схожій площині Г. К. Тетерятник (2020) аналізує інститут понять в умовах надзвичайних правових режимів, виокремлюючи фактор безпеки та невідкладності як підстави для перегляду традиційних вимог до участі понять із посиленням ролі технічної фіксації як гарантійного механізму.

Значну увагу на теоретичне осмислення фіксації як складової доказової діяльності зосереджено у працях А. В. Коваленка (2024), який розглядає її як елемент криміналістичного вчення про збирання, дослідження та використання доказів, а також деталізує вербальні форми фіксації та їх способи. Ю. М. Черноус (2020) і В. М. Трофименко (2014) засвідчують ціннісний характер процесуальної форми та її гарантійну функцію. Н. І. Максимюк (2023) аналізує співвідношення принципу усності з обов'язком фіксування, аргументуючи необхідність балансу між безпосередністю сприйняття доказів і їх документуванням.

Окремий масив досліджень присвячено технічним і цифровим аспектам фіксації. М. С. Гребенькова (2021) систематизує підходи до розуміння електронних відображень й електронних доказів, а О. П. Метелев (2020) розглядає збирання цифрової інформації як самостійний спосіб отримання доказів. Г. В. Федотова (2024) та Б. Б. Теплицький (2020) досліджують процесуальні й тактичні вимоги до застосування технічних і криміналістичних засобів під час окремих слідчих (розшукових) дій. П. Є. Антонюк, О. Г. Волошин й І. В. Сорока (2023) аналізують форми фіксації залучення спеціаліста та їх доказову спроможність. О. В. Гарський і С. В. Дідик (2021) спрямовують увагу на «антипатернах» фіксації, що знижують її ефективність, натомість Д. А. Патрелюк (2025) розглядає спрощення документування та розширення технічної фіксації як чинники підвищення ефективності кримінального переслідування.

Водночас аналіз зазначених праць засвідчує, що дослідження здебільшого зосереджені на окремих аспектах – процесуальних гарантіях, допустимості доказів, технічних засобах або цифрових доказах. Комплексне ж осмислення форм фіксації як багаторівневої системи, що поєднує процесуальну форму, криміналістичні інструменти та цифрові технології в умовах трансформації кримінального провадження, потребує подальшого поглиблення. Саме це зумовлює необхідність системного аналізу форм фіксування доказової інформації з огляду на сучасні виклики й тенденції розвитку кримінального процесу.

Результати й обговорення

Законодавець у положеннях кримінального процесуального закону вибудовує багатоканальну модель фіксування кримінального провадження, у межах якої поєднуються письмові й технічні способи закріплення перебігу та результатів процесуальної діяльності. Водночас у нормативній конструкції простежуються дискусійні моменти: з одного боку, проголошено можливість альтернативності форм, а з іншого – у низці ситуацій встановлено жорстку залежність «можливої» форми від обов'язкової.

Перша форма фіксації – протокольна (письмова). Її реалізують через складання протоколу процесуальної дії, а сутність полягає у вербальному (текстовому) відтворенні послідовності дій представника сторони обвинувачення й отриманих у їх результаті відомостей. Протокол, згідно з вимогами закону, має структурований характер: у вступній частині концентрують дані про час, місце, назву дії, суб'єкта її проведення та учасників, а також відомості про технічні засоби (якщо їх застосовують) і повідомлення учасників про їх використання. Описова частина спрямована на відображення «процесу» та «результату»: що і в якій черговості робили та які значущі для провадження відомості встановлено, включно з виявленими або наданими речами й документами. Заклучна частина своєю чергою виконує функцію забезпечення перевірюваності та збереження: у ній фіксують дані про вилучення, спосіб ідентифікації, пакування, виготовлення копій (зокрема комп'ютерних даних), порядок ознайомлення та зауваження учасників.

Дискусійність протокольної форми полягає в її певній суб'єктивності: протокол є текстом, створеним конкретним суб'єктом, який відбирає, формулює та структурує інформацію. Формальні запобіжники (можливість ознайомлення перед підписанням, фіксація зауважень і доповнень, реагування на відмову від підпису) частково нейтралізують ризик зміни окремих обставин, описаних у ньому, однак не усувають головної проблеми – протокол не є «дзеркалом» події, а є її нормативно оформленим описом. Саме тому закон логічно «підсилює» протокол додатками й технічними засобами.

Друга форма – технічна (цифрова) фіксація на носії інформації, що полягає в записі процесуальної дії за допомогою звуко-, фото та/або відеозапису чи інших технічних засобів із подальшим збереженням запису на відповідному носії. Її призначення полягає в об'єктивізації перебігу процесуальної дії та забезпеченні можливості перевірки того, що відбувалося, незалежно від якості словесного відтворення. У межах досудового розслідування рішення про таку фіксацію здебільшого ухвалює особа, яка проводить процесуальну дію, але за клопотанням учасників застосування технічних засобів стає обов'язковим. Окремо закон встановлює ситуації безальтернативної технічної фіксації (зокрема, виконання ухвали про обшук), а також визначає режим зберігання: у матеріалах провадження мають зберігатися оригінальні носії та резервні копії окремо.

Подекуди технічна фіксація процесуальних дій перестає бути «додатковою» і перетворюється на пріоритетне джерело процесуальної істини. Це виразно виявляється в правилі щодо обшуку: запис є невід'ємним додатком, а обставини, які не потрапили на відео/аудіо, не можуть бути зазначені в протоколі й надалі використані як

доказ. Фактично закон вводить презумпцію вищої доказової цінності технічного запису, порівняно з текстом протоколу. Така конструкція, з одного боку, спрямована на мінімізацію маніпуляцій та підвищення стандартів прозорості, але, з іншого, породжує питання: чи не створює вона ситуацій, коли випадковий технічний збій або невідповідний ракурс, з якого фіксує обставини проведення слідчої дії камера, призводитиме до «втрати» значущих обставин незалежно від їх реального існування та незалежно від добросовісності суб'єкта, що проводить слідчу (розшукову) дію.

Третя форма стосується судових дій і судового провадження і полягає у фіксації інформації в журналі судового засідання. Вона має іншу природу і функціональне значення. Ця форма фіксування не покликана детально «переповісти» зміст доказів або показань, а забезпечує процесуальний облік судової діяльності: хто розглядає справу, які учасники присутні, коли розпочато і завершено засідання, які процесуальні дії вчиняли, які матеріали передавали суду, які ухвали постановлено без виходу до нарадчої кімнати тощо. Журнал веде й підписує секретар судового засідання, що знову ж таки вказує на його службово-реєстраційний, а не доказовий характер у вузькому сенсі. Дискусійність тут полягає в обмеженості змісту: журнал фіксує «каркас» судового розгляду, але не гарантує повноти відображення фактичного боку дослідження доказів. Це зумовлює залежність судової стадії від технічного запису як головного засобу відтворення перебігу засідання.

Окремим, хоча й суміжним до форм фіксації, є інститут додатків до протоколів. Він розширює змістову ємність протокольної форми та забезпечує інтеграцію різних носіїв інформації в процесуальну оболонку протоколу. Додатками можуть бути копії та зразки, письмові пояснення спеціалістів, стенограми, аудіо- та відеозаписи, фототаблиці, схеми, зліпки, носії комп'ютерних даних тощо. Саме тут виявляється «гібридність» сучасної фіксації: закон фактично допускає наявність багатокомпонентного комплексу, де протокол задає юридичну рамку, а додатки наповнюють її інформаційним змістом і дають змогу перевірити точність текстового опису або ж розширити його. Дискусійним залишається питання співвідношення: чи завжди додаток є лише «поясненням протоколу», чи в окремих випадках (як з обшуком) він набуває статусу головного елемента, що визначає межі доказування.

У контексті діджиталізації слід також урахувати положення про інформаційно-комунікаційну систему досудового розслідування. Вона не визначена в ст. 103 КПК України як самостійна форма фіксації, однак фактично впливає на спосіб існування та опис зафіксованих матеріалів: забезпечує створення, зберігання, пошук, обробку й передачу матеріалів, передбачає електронний

документообіг, а документи, підписані КЕП, визнають оригіналами як в електронній, так і в паперовій формі. Це підводить до дискусійного висновку: традиційна тріада форм (протокол – технічний носій – журнал) формально збережена, але її практична реалізація дедалі більше переміщується в цифрове середовище.

Отже, на підставі аналізу представлених положень можна виокремити три основні форми фіксації в кримінальному провадженні, що прямо передбачені кримінальним процесуальним законом: 1) протокольну (письмово-вербальну); 2) технічну (аудіо-/відеофіксацію на носії інформації), 3) судово-реєстраційну (журнал судового засідання). Їхня сутність полягає в різних способах забезпечення відтворюваності процесуальної дії та її результатів: текстовому описі, технічному записі та процесуальному обліку. Найдискусійнішим є питання співвідношення протоколу й технічного запису: закон одночасно декларує альтернативність і закріплює ситуації, коли саме технічна фіксація визначає межі допустимого доказового використання результатів процесуальної дії.

Фіксацію потенційно доказової інформації слід тлумачити не як факультативне «оформлення» вже зібраного матеріалу, а як центральний механізм, який перетворює сприйняті відомості на процесуально придатний результат доказування. Саме вона надає інформації стійкої форми, забезпечує можливість її відтворення, перевірки та подальшої оцінки в межах кримінального провадження. Тож криміналістичне уявлення про різні форми фіксації має бути узгоджене з тим, як ці форми закріплено в положеннях КПК України, зокрема в ст. 103–108, де фіксація одночасно постає і як спосіб документування, і як процесуальна гарантія¹.

Найпоширенішою в практиці залишається вербальна (словесна) фіксація, що полягає в кодуванні доказових відомостей мовними засобами. У процесуальному вимірі вона виявляється передусім у письмових документах: протоколах слідчих (розшукових) дій та журналі судового засідання. Водночас словесний спосіб не є «самодостатнім»: він майже завжди передбачає попереднє дослідження джерела інформації та її «переклад» у текстовий опис. У зв'язку із зазначеним сучасна модель фіксації тяжіє до комбінування: словесний опис супроводжується технічною фіксацією або іншими матеріальними додатками, що дозволяють перевірити точність тексту. Саме тут проявляється логіка криміналістики: суб'єктивність методу опису компенсується стандартами викладу, сталою термінологією та використанням паралельних каналів

відображення. Особливо показовою є ситуація з вербальною інформацією, що надходить від осіб (показання, пояснення). Її доказова цінність полягає в змісті висловлювань, тому процесуальна форма повинна гарантувати максимально точне відтворення без довільних перефразувань.

Тож слушним є твердження, що базовою процесуальною формою писемної вербальної фіксації є протокол, адже він не лише засвідчує факт проведення слідчої дії, а й має відтворити її перебіг і результат у структурованій послідовності (вступ, опис, завершення). Вступна частина задає ідентифікаційні параметри дії та її учасників, а також фіксує факт й умови застосування технічних засобів; описова частина відображає послідовність виконаних дій та отримані значущі відомості; заключна – концентрує дані, критичні для перевірюваності та «збережуваності» результатів (вилучення, пакування, ідентифікація, виготовлення копій, зауваження учасників). Однак і тут залишається дискусійним питання межі «описовості»: наскільки протокол здатний забезпечити достовірність, якщо він фіксує динамічну подію статичним текстом, а окремі факти можуть бути втрачені через неповноту сприйняття або помилки викладу.

Усна вербальна фіксація, попри назву, фактично реалізується технічним шляхом – через аудіозапис (самостійний або в межах відеозапису) як спосіб збереження мовленнєвого потоку. Її специфіка полягає в тому, що доказове значення має саме зміст висловлювань, а технічний запис забезпечує точніше відтворення сказаного, ніж письмовий виклад. Найбільш практично значущою ця форма є під час допитів, адже вона мінімізує ризик помилок і неточностей, знижує можливість маніпуляцій під час протоколювання та посилює гарантії належної процесуальної поведінки. Показово, що законодавець допускає «розвантаження» письмового протоколу допиту: за наявності технічної фіксації текст показань можуть не вносити повністю, якщо учасники не наполягають на іншому. Водночас саме тут виникає дискусійний аспект: чи не призводить така опція до зміни ієрархії форм, коли технічний носій фактично стає первинним джерелом відомостей, а протокол – лише «додатком», що легітимізує запис у матеріалах кримінального провадження.

Ця тенденція виявляється ще чіткіше у випадках, коли технічна фіксація набуває характеру не просто допоміжного засобу, а нормативної умови допустимості й «повноти» результату процесуальної дії. У таких ситуаціях цифровий запис перетворюється на визначальний елемент доказового контуру, а письмовий опис – на похідний. Водночас технічний формат не усуває всіх ризиків: він створює нові виклики, пов'язані з належним збереженням носіїв, гарантіями цілісності, доступом учасників і

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/ed20120413#Text>

можливими технічними збоями. Тому навіть «об'єктивніший» за природою запис залишається процесуально вразливим, якщо не забезпечено належний режим його зберігання та відтворення.

Подальший аналіз форм фіксації кримінального провадження неминуче виводить на іншу, концептуально важливу площину – співвідношення фіксації як способу документування процесуальних дій і документів як самостійних процесуальних джерел доказів. Ідеться насамперед про ст. 99–102 КПК України, які, формально не належачи до розділу про форми фіксування, фактично закріплюють низку об'єктів, що є результатом фіксації, водночас їх визнають окремими джерелами доказів¹.

Зокрема, у ст. 99 КПК України визначено, що документ як спеціально створений матеріальний об'єкт, призначений для збереження інформації, що містить зафіксовані за допомогою письма, звуку, зображення або інших способів відомості, здатні підтвердити факт чи обставини кримінального провадження. Уже саме ця дефініція демонструє, що документ – це не лише «паперовий текст», а будь-який матеріалізований носій зафіксованої інформації. Тобто законодавець фактично визнає результат фіксації (письмової, аудіо-, відео-, цифрової) окремим доказовим джерелом.

Частина 2 ст. 99 КПК України безпосередньо відносить до документів матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису й інші носії інформації (включно з комп'ютерними даними); протоколи процесуальних дій і додатки до них; носії інформації, на яких зафіксовано процесуальні дії технічними засобами; висновки ревізій, акти перевірок; довідки й інші документи спеціалістів. Тож закон не просто дає змогу використовувати результати фіксації – він надає їм статусу документів, а отже, самостійних процесуальних джерел доказів. Тут виникає методологічно важливий і дискусійний аспект. З одного боку, у ст. 103–107 КПК України фіксація постає як процесуальний механізм забезпечення відтвореності процесуальних дій. З іншого – ст. 99 КПК України трансформує продукти цієї фіксації в документи як окремий вид джерела доказів поряд із показаннями, речовими доказами й висновком експерта. Фактично відбувається «подвійна юридична кваліфікація»: один і той самий об'єкт (наприклад, відеозапис обшуку або аудіозапис допиту) одночасно є і формою фіксації, і документом як доказом. Закон прямо не артикулює цю подвійність, однак вона впливає із системного тлумачення норм.

Значущими є положення про оригінал, дублікат і копії інформації, зокрема комп'ютерних

даних. Визнання копій, виготовлених слідчим або прокурором із залученням спеціаліста, рівнозначними оригіналу свідчить про переорієнтацію процесу на цифрову реальність, де фізична унікальність носія поступається значенню достовірності відображених даних. У цьому контексті дискусійним видається питання щодо критеріїв автентичності та меж допустимості «вторинних» форм існування інформації: чи достатньо формального дотримання процедури копіювання, чи необхідні додаткові технічні гарантії (хеш-суми, протоколи цифрової ідентифікації тощо), які безпосередньо не закріплені в КПК України.

Увагу привертає можливість використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності як документів за умови відповідності вимогам ст. 99 КПК України. Це засвідчує, що законодавець розуміє документ не як «похідний» від процесуальної дії, а як самостійний носій зафіксованих фактичних даних, незалежно від того, у якій процедурній формі вони були здобуті. У цьому вбачається тенденція до розширення доказового потенціалу документальних джерел, що водночас загострює питання меж їх перевірки й оцінки.

Своєю чергою ст. 101–102 КПК України, що присвячені висновку експерта, демонструють ще один варіант трансформації фіксації в процесуальне джерело доказів. Висновок експерта визначають як письмовий документ, що містить докладний опис проведених досліджень й обґрунтовані відповіді на поставлені питання². За своєю суттю це результат спеціалізованої фіксації: експерт не лише досліджує матеріали, а й фіксує в тексті методи, результати та власну оцінку на основі спеціальних знань. Тут знову виявляється подвійність: з одного боку, висновок експерта є документом (тобто матеріальним носієм зафіксованої інформації), з іншого – закон виокремлює його як окреме процесуальне джерело доказів поряд із документами. Така конструкція може видаватися суперечливою: якщо висновок – це документ за формою, чому його виокремлюють? Очевидно, через специфіку джерела інформації – не лише фактологічного, а й інтерпретаційного, ґрунтованого на спеціальних знаннях. Саме тому закон встановлює додаткові вимоги до змісту, меж компетенції експерта, його особистої відповідальності та заборони виходити за межі спеціальних знань.

Значущим є і положення про те, що висновок експерта не є обов'язковим для суду чи органу досудового розслідування, але незгода з ним повинна бути вмотивована. Це засвідчує особливий статус цього джерела: воно має підвищену доказову цінність, але не звільняє суд від оцінки. Фактично висновок експерта є прикладом документальної фіксації, яка поєднує

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/ed20120413#Text>

² Там само.

об'єктивовані результати дослідження з елементами професійного судження.

Зрештою можна констатувати, що законодавець, не включаючи ст. 99–102 КПК України до блоку норм про форми фіксації, фактично закріплює результати фіксації (протоколи, додатки, технічні записи, висновки експертів, інші документи) як процесуальні джерела доказів. Це свідчить про багаторівневу природу фіксації в кримінальному провадженні: на першому рівні вона є процедурою забезпечення відтворюваності; на другому – матеріалізується в документах; на третьому – набуває статусу самостійного доказового джерела.

Системний аналіз положень КПК України та криміналістичної доктрини дає підстави стверджувати, що форми фіксації доказової інформації не можуть зводитися лише до формально визначених у ст. 103 КПК України¹. Вони утворюють складну, багаторівневу систему, яку доцільно класифікувати за різними критеріями – залежно від суб'єкта, способу закріплення, матеріального носія, функціонального призначення та інших параметрів. Такий підхід дає змогу уникнути спрощеного ототожнення «протоколу» з фіксацією загалом і відобразити реальну багатовимірність цього явища.

I. Отже, за суб'єктом фіксації можуть бути виокремлені такі форми:

1. Форми фіксації, до реалізації яких вдаються уповноважені службові особи:

- слідчий, дізнавач, прокурор (сюди належать: протоколи, постанови, технічні записи під час досудового розслідування);

- слідчий суддя, суд і працівники суду (журнал судового засідання, технічний запис судового розгляду тощо);

- експерт і спеціаліст (висновок експерта або висновок спеціаліста як результат спеціалізованої форми фіксації дослідження).

2. Форми фіксації, що забезпечуються іншими учасниками провадження, зокрема:

- стороною захисту;
- потерпілим або представником юридичної особи;

- спеціалістом (пояснення, допоміжні матеріали);

- особою, яка дає показання і викладає їх власноручно або вносить інші відомості до протоколів.

II. За критерієм процесуального статусу та характеру повноважень суб'єкта фіксації:

а) офіційною (процесуально регламентованою і здійснюваною суб'єктом владних повноважень);

б) факультативною (здійснюваною іншими учасниками з метою забезпечення своїх прав й інтересів).

III. Класифікація за способом (методом) відображення інформації:

1. Вербальна (словесна), тобто:

- письмова (протокол, журнал, постанова, обвинувальний акт, висновок експерта);
- усна, технічно закріплена (аудіозапис показань).

2. Наочно-образна:

- фотозйомка;
- відеозапис (як фіксація візуальної динаміки події);
- схеми, плани, фототаблиці, зліпки.

3. Цифрова (електронна):

- комп'ютерні дані;
- електронні документи з КЕП;
- записи в інформаційно-комунікаційних системах.

4. Змішана (комбінована):

- протокол з додатками (фото, відео, цифрові копії);
- висновок експерта із графічними, табличними, цифровими матеріалами.

IV. Класифікація за зовнішнім матеріальним вираженням:

1. Паперова форма (традиційні письмові документи).

2. Електронна форма (файли, цифрові записи, документи в ІКС).

3. Матеріально-речова форма (зліпки, копії, зразки, носії даних).

У сучасних умовах дедалі важливіше значення має електронний формат, що ставить питання автентичності, цілісності та режиму зберігання цифрових носіїв.

V. Класифікація за стадією кримінального провадження:

1. Досудова фіксація (протоколи слідчих (розшукових) дій, технічні записи допитів, обшуків, оглядів).

2. Судова фіксація (журнал судового засідання, технічний запис судового розгляду).

3. Експертна фіксація (дослідження і письмове оформлення висновку).

VI. За процесуальним статусом результату:

1. Основна (самостійне джерело доказів):

- документи (у розумінні ст. 99 КПК);
- висновок експерта.

2. Допоміжна (засіб перевірки, забезпечення достовірності):

- технічний запис як додаток до протоколу;
- фототаблиці, схеми, пояснення спеціалістів.

VII. Класифікація за ступенем обов'язковості:

1. Обов'язкова фіксація (коли закон прямо передбачає її необхідність, наприклад, технічна фіксація судового засідання або обшуку).

2. Дискреційна (за рішенням уповноваженої особи).

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/ed20120413#Text>

3. Ініційована учасниками (за клопотанням сторони).

VIII. Класифікація за функціональним призначенням:

1. Інформаційна (збереження фактичних даних).

2. Гарантійна (забезпечення прав учасників, запобігання зловживанням).

3. Контрольна (можливість перевірки законності та повноти процесуальної дії).

4. Доказова (формування самостійного джерела доказів).

Вважаємо, що саме такий системний підхід дає змогу уникнути редукації фіксації до суто технічного або суто письмового процесу й розглядати її як багаторівневий механізм забезпечення достовірності, перевірюваності та процесуальної легітимності доказової інформації.

Висновки

Національна модель фіксування кримінального провадження формально ґрунтується на тріаді, закріпленій у КПК України (протокол, технічний носій, журнал судового засідання), однак фактично функціонує як багатоканальна система, у якій письмово-вербальна й технічна фіксація знаходяться в постійній взаємодії та дедалі частіше реалізуються в цифровому середовищі. Ця система забезпечує трансформацію «первинного» сліду (зокрема цифрового) у процесуально придатний доказ, але одночасно законодавець демонструє внутрішню напруженість: поряд із декларованою альтернативністю форм законодавець у низці ситуацій (насамперед щодо обшуку) фактично встановлює пріоритет технічного запису, який починає визначати межі доказового використання результатів процесуальної дії.

Виявлено, що ключовою дискусійною площиною є співвідношення «форми фіксації» та

«процесуального джерела доказів». Норми про фіксування (ст. 103–108 КПК України) описують механізм документування процесуальної діяльності, натомість положення про документи та висновки експерта (ст. 99–102 КПК України) надають продуктам фіксації статус самостійних джерел доказування. Це зумовлює ефект «подвійної юридичної природи» окремих носіїв (протокол, технічний запис, додатки), що ускладнює визначення їхньої ієрархії та критеріїв автентичності, передусім щодо копій комп'ютерних даних і цифрових дублікатів, для яких КПК здебільшого встановлює процедурні, але недостатньо технологічно конкретизовані гарантії незмінності. Аргументовано, що така конструкція залишає відкритими низку дискусійних питань: чи достатньо чітко розмежовані «форма фіксації» та «джерело доказу»; чи не призводить поєднання цих категорій до змішування процесуального механізму й доказової природи; чи відповідає сучасна цифрова реальність чинному нормативному визначенню документа. Саме ці питання, на нашу думку, потребують подальшого концептуального осмислення в межах теорії доказування та вдосконалення кримінального процесуального законодавства.

Отже, подальше вдосконалення правового регулювання має бути спрямоване не на розширення переліку форм фіксації, а на чіткіше нормативне узгодження їх доказового статусу та ролі в механізмі допустимості: визначення співвідношення протоколу й технічного запису, розроблення прозорих правил верифікації цифрових даних, а також закріплення стандартів збереження й доступу до технічних носіїв. Саме така модернізація дасть змогу зберегти гарантійний потенціал фіксації в умовах цифровізації та одночасно мінімізувати ризики втрати доказової інформації через технічні збої, фрагментарність запису або процедурні прогалини.

References

- [1] Antoniuk, R., Voloshyn, O., & Soroka, I. (2023). Types of fixing the involvement of a specialist in criminal proceedings. *Uzhhorod National University Herald. Series "Law"*, 2(77), 199-204. DOI: 10.24144/2307-3322.2023.77.2.34
- [2] Chornous, Yu.M. (2020). Criminal provision of criminal proceedings: Levels, directions and forms of implementation. *Criminalistics and Forensics*, 65, 40-51. DOI: 10.33994/kndise.2020.65.04
- [3] Fedotova, H.V. (2024). Application of technical means as a form of recording criminal proceedings. *Nauka i pravoohorona*, 1(63), 210-218. DOI: 10.36486/np.2024.1(63)
- [4] Harskyi, O., & Didyk, S. (2021). Anti-patterns in criminal proceedings: forms of fixation in criminal proceedings. *Word of the National School of Judges of Ukraine*, 3(36), 100-115. DOI: 10.37566/2707-6849-2021-3(36)-8
- [5] Hrebenkova, M.S. (2021). Situation of scientific research in the sphere of electronic mapping in criminal proceedings. *Uzhhorod National University Herald. Series "Law"*, 67, 267-272. DOI: 10.24144/2307-3322.2021.67.51
- [6] Kaplina, O., & Maryniv, V. (2011). Problems to admission of evidence, given in accordance with the article 66 UPK of Ukraine by persons with the use of hardware's of receipt of information. *Issues of Crime Prevention*, 3, 238-249. Retrieved from https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7416/1/Kaplina_Maryniv_238.pdf

- [7] Kovalenko, A.V. (2024a). Fixation of evidentiary information in criminal proceedings in verbal form: Essence and methods. In *Theory and practice of the use of special knowledge in pre-trial investigation*: Proceedings of the All-Ukrainian scientific and practical seminar (pp. 40-43). Dnipro: Dnipro State University of Internal Affairs.
- [8] Kovalenko, A.V. (2024b). *Forensic doctrine on the collection, examination, and use of evidence in criminal proceedings*. Kyiv: Alerta. Retrieved from <https://rep.dnuvs.ukr.education/handle/123456789/3916>
- [9] Loskutov, T.O. (2022). Legal regulation of recording criminal proceedings in martial law. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, 5, 340-345. DOI: 10.24144/2788-6018.2022.01.61
- [10] Maksymiuk, N.I. (2023). Correlation of the principle of orality with the demand of recording criminal proceedings. *Current Problems of State and Law*, 9, 83-88. DOI: 10.32782/apdp.v100.2023.9
- [11] Metelev, O.P. (2020). Collection of digital information as a separate method of receiving evidence during criminal proceedings. *Uzhhorod National University Herald. Series "Law"*, 60, 177-180. DOI: 10.32782/2307-3322/2020.60.39
- [12] Patreliuk, D.A. (2025). Ways to increase the efficiency of criminal prosecution. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, 1, 749-757. DOI: 10.24144/2788-6018.2025.01.125
- [13] Teplytskyi, B.B. (2020). Technical features of forensic products during certain investigative (detective) actions during the investigation of crimes in the use of computers, systems and computer networks and telecommunication networks. *Juridical science*, 6(108), 248-255. DOI: 10.32844/2222-5374-2020-108-6-1.30
- [14] Teteriatnyk, H.K. (2020). The institution of attesting witnesses in conducting investigative (search) actions under extraordinary legal regimes. *State and Regions. Series "Law"*, 4(70), 195-199. DOI: 10.32840/1813-338X-2020.4.31
- [15] Trofimenko, V. (2014). Criminal procedural form as a socio-legal value. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 4, 154-164. Retrieved from <https://visnyk.kh.ua/en/journals/visnik-napru-4-2014r/kriminalna-protseusualna-forma-yak-sotsialno-pravova-tsinnist>

Список використаних джерел

- [1] Антонюк П. Є., Волошин О. Г., Сорока І. В. Види фіксації залучення спеціаліста до кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2023. Т. 2. № 77. С. 199–204. DOI: 10.24144/2307-3322.2023.77.2.34
- [2] Чорноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення кримінального провадження: рівні, напрями та форми реалізації. *Криміналістика і судова експертиза*. 2020. Т. 65. С. 40–51. DOI: 10.33994/kndise.2020.65.04
- [3] Федотова Г. В. Застосування технічних засобів як форми фіксування кримінального провадження. *Наука і правоохорона*. 2024. № 1 (63). С. 210–218. DOI: 10.36486/np.2024.1(63)
- [4] Гарський О. В., Дідик С. В. Антипатерни в кримінальному процесі: форми фіксації в кримінальному провадженні. *Слово Національної школи суддів України*. 2021. № 3 (36). С. 100–115. DOI: 10.37566/2707-6849-2021-3(36)-8
- [5] Гребенькова М. С. Стан наукових досліджень в сфері електронних відображень у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2021. № 67. С. 267–272. DOI: 10.24144/2307-3322.2021.67.51
- [6] Капліна О., Маринів В. Проблеми допустимості доказів, поданих відповідно до статті 66 КПК України особами із використанням технічних засобів отримання інформації. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 3. С. 238–249. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7416/1/Kaplina_Maruniv_238.pdf
- [7] Коваленко А. В. Фіксація доказової інформації у кримінальному провадженні у вербальній формі: сутність та способи. *Теорія і практика використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні*: матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару (Дніпро, 30 трав. 2024 р.). Дніпро: Дніпр. держ. ун-т внутр. справ, 2024. С. 40–43. URL: https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/15303/1/%d0%bc%d0%b0%d0%ba%d0%b5%d1%82_30.05.24%20%d0%a1%d0%b5%d0%bc%d1%96%d0%bd%d0%b0%d1%80%20%d0%9a%d0%9a%d0%94%d0%9f.pdf
- [8] Коваленко А. В. Криміналістичне вчення про збирання, дослідження та використання доказів у кримінальному провадженні: монографія. Київ: Алерта, 2024. 558 с. URL: <https://rep.dnuvs.ukr.education/handle/123456789/3916>
- [9] Лоскутов Т. О. Правове регулювання фіксування кримінального провадження в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 5. С. 340–345. DOI: 10.24144/2788-6018.2022.01.61
- [10] Максимюк Н. І. Співвідношення засади усності з вимогою фіксування кримінального провадження. *Актуальні проблеми держави і права*. 2023. № 9. С. 83–88. DOI: 10.32782/apdp.v100.2023.9

- [11] Метелев О. П. Збирання цифрової інформації як окремий спосіб отримання доказів під час кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2020. Вип. 60. С. 177–180. DOI: 10.32782/2307-3322/2020.60.39
- [12] Патрелюк Д. А. Шляхи підвищення ефективності кримінального переслідування. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 1. С. 749–757. DOI: 10.24144/2788-6018.2025.01.125
- [13] Теплицький Б. Б. Особливості застосування техніко-криміналістичних засобів при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. *Юридична наука*. 2020. № 6 (108). С. 248–255. DOI: 10.32844/2222-5374-2020-108-6-1.30
- [14] Тетерятник Г. К. Інститут понять при проведенні слідчих (розшукових) дій в умовах надзвичайних правових режимів. *Держава та регіони. Серія «Право»*. 2020. № 4 (70). С. 195–199. DOI: 10.32840/1813-338X-2020.4.31
- [15] Трофименко В. Кримінальна процесуальна форма як соціально-правова цінність. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 4. С. 154–164. URL: <https://visnyk.kh.ua/en/journals/visnik-naprmu-4-2014r/kriminalna-protseualna-forma-yak-sotsialno-pravova-tsinnist>

HUSIEVA Vlada

Doctor in Law, Professor, Head of the Department of Criminalistics and Forensic Science Educational and Research Institute No. 1 of the Kharkiv National University of Internal Affairs 21008, 3a Soniachna St., Vinnytsia, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8614-1573>;

KARAMAN Kostiantyn

Doctor of Philosophy in Political Science, Doctoral Student of the National Scientific Center «Hon. Prof. M.S. Bokarius Forensic Science Institute»
61177, 8a Zolochivska St., Kharkiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2965-9661>

Forms of Recording Evidence Information in Criminal Proceedings

Abstract. This article provides a comprehensive theoretical and legal analysis of the forms of recording evidentiary information in criminal proceedings, with particular attention to their regulatory consolidation, forensic content, and evidentiary value in the context of ongoing digital transformation. The study aims to clarify the essence and systemic nature of fixation, to determine its place within the mechanism of proof, and to identify problematic aspects of its legal regulation under the Code of Criminal Procedure of Ukraine. The paper examines the provisions governing protocol (written-verbal), technical (audio and video recording on information carriers), and court-registration (court session log) forms of recording, as well as the norms defining a document and an expert opinion as independent procedural sources of evidence. It is substantiated that fixation has a multi-tiered character: first, as a procedural activity ensuring the reproducibility and verifiability of investigative and judicial actions; second, as a materialized result embodied in protocols, technical records, appendices, and digital carriers; and third, as an autonomous source of evidentiary information recognized by procedural law. This «dual» or even «triple» legal nature generates doctrinal and practical challenges concerning the hierarchy and interaction of different forms of recording. It is established that the contemporary model of fixation functions as a multi-channel system in which written-verbal and technical means of recording are interdependent and complementary. In certain situations, particularly where the law prescribes mandatory audio or video recording, the technical record may acquire priority evidentiary significance and effectively determine the admissible scope of factual data. Special attention is paid to the correlation between the form of fixation and the procedural source of evidence, as well as to issues of authenticity, integrity, and admissibility of digital data, including duplicates and copies of computer information. A systematic classification of forms of fixation is proposed based on several criteria: the subject performing the recording, the method of information representation, the material carrier, the procedural stage, the degree of obligation, and the functional purpose. The findings support the need for clearer legislative coordination of the evidentiary status of different forms of fixation and for more precise standards governing the verification and preservation of digital evidence.

Keywords: crime prevention; computer data review; fixation of evidence; open data intelligence; OSINT; Berkeley protocol.